

Шухрат Садиков

ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТ ВА УНИНГ КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ РОЛИ

Аннотация: Ушбу мақолада электрон тижоратнинг мамлакат иқтисодиётидаги аҳамияти тадқиқ этилган. Шуниндек, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини янада ривожлантиришда электрон тижоратнинг ўрни ва улардан самарали фойдаланиш истиқболлари тадқиқ этилган. Амалга оширилган тадқиқотлар асосида хулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Таянч сўзлар: кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик, электрон тижорат, модел, технология, савдо, савдо тизими, электрон тўлов тизимлари, интернет, web тизими, ривожланган давлатлар, ахборот майдони, мобил электрон тижорат.

Shukhrat Sadikov

E-COMMERCE AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS ENTERPRISES

Abstract: This article describes the importance of e-commerce in the country's economy. Moreover, the role of e-commerce in the further development of small business and private entrepreneurship and the prospects for their effective use were also studied. Conclusions and recommendations are formed based on the research.

Keywords: small business, private entrepreneurship, e-commerce, model, technology, trade, trading system, electronic payment systems, internet, web system, developed countries, mobile e-commerce

КИРИШ

Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган тизимли ислохотлар замирида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга доир чора-тадбирлар муҳим аҳамиятга эга. Мазкур ислохотлар таъсирида бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ўрни; ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши, аҳоли бандлиги таъминлаш билан бирга, иқтисодиётнинг тармоқ ва соҳаларида чуқур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш жараёнларидаги фаол иштироки орқали намоён бўлмоқда. Истиқболда тадбиркорлик фаолиятини такомиллаштиришга доир ислохотларни амалга ошириш зарурияти тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида қуйидагича тўхталиб ўтган эди: “...пандемия даврида иқтисодиётнинг барқарор ишлаши учун тадбиркорлар давлат билан теппа-тенг ҳисса қўшдилар. Шунинг учун барчамиз тадбиркорларга елкадош бўлиб, уларни доимо қўллаб-қувватлашимиз шарт [1].”

Юқоридаги ҳолатлар кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришда анъанавий жараёнлар билан бирга

инновацион ривожланиш жараёнларига ҳам эътибор қаратиш мақсадга мувофиқлиги кўрсатади. Албатта мамлакатимизнинг иқтисодий-ижтимоий соҳаларда юқори натижаларга эришиши, жаҳон иқтисодий тизимида тўлақонли шаклланиб бориши учун жамият фаолиятининг барча жабҳаларида хусусан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик тармоқларида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, ахборотлашган жамиятни барпо қилиш, глобал Интернетга интеграцияни жадаллаштириш, электрон тижоратни ривожлантириш ва улардан самарали фойдаланиш катта аҳамият касб этади.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларида савдо фаолиятини янада ривожлантиришда электрон тижорат орқали амалга ошириш бизнес юритишнинг янги шакли эканлигини алоҳида таъкидлаш керак.

Албатта биринчи навбатда электрон тижоратни ўзи нима эканлигини аниқлаштириш лозим булади, бу борада шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, "электрон тижорат" тушунчасига қатъий таъриф бериш бугунги кунда оддий иш эмас. Гап шундаки, бир томондан, оммавий ахборот воситаларида ва таниқли нашриётларда электрон тижорат маҳсулотларни Интернет орқали сотиб олиш, дея таърифланади. Иккинчи тарафдан, ихтисослаштирилган нашриётларда электрон тижоратнинг жуда кўп таърифлари келтириладики, уларда ушбу глобал ходисанинг у ёки бу хусусияти, қирралари қайд этилади. Умумий ҳолда бу ерда "электрон" ва "тижорат" сўзларини ташкил этувчилари бугунги кун ҳисоби билан қандай маъно англатишини билиб олиш лозим. Электрон тижорат тушунчаси остида товар буюртмасини қабул қилиш, тўловни амалга ошириш, товар (хизмат бажарилиши) етказиб берилишидаги бошқарувда қатнашувни ўз ичига олувчи операцияларнинг (амаллар) ёпиқ цикли технологияси тушунилади. Ушбу амаллар (операциялар) ахборот технологиялари ва электрон воситалар ёрдамида ўтказилиб, эгалик қилиш ёки ишлатиш ҳуқуқини бир юридик (жисмоний) шахсдан иккинчисига ўтиши таъминланади.

Келтирилган таъриф электрон тижоратнинг "идеал" тушунчасини ёки бошқа сўзлар билан электрон тижорат тизимларини ташкил этишда интилиши лозим бўлган мақсадни ўзида акс эттиради. Ҳақиқатда бугунги кунда фақат такомиллашган электрон тижорат тизимларигина барча тижорат келишувлар тўлиқ жараёнларини (операциялар) электрон йўл билан амалга оширилишини таъминлайди. Кейинчалик биз шунга амин бўламизки, электрон тижорат синфига кирувчи деб қабул қилинган тизимларнинг асосий қисми амаллар (операциялар) бажарилишининг электрон ва одатий усуллари, масалан, товар ва хизматлар тўловини ўз ичига олади. Юқорида келтирилган таърифда "савдо" ва "Интернет" сўзлари йўқ бўлишига сабаб шуки, электрон тижоратда савдо хусусий ҳолат ва Интернет электрон тижоратни киритиш бўйича ахборот технологиялари воситаларидан бири ҳисобланади.

Сўнгги йиллар ҳисоб-китобларига кўра, АҚШда электрон тижорат ҳажми 270 миллиард доллардан ошиб кетган. Россия ва МДХ давлатларида